

บทที่ 5

หมอยากับการแพทย์พื้นบ้าน

ในการศึกษาเรื่องการรักษาพยาบาลพื้นบ้านในชนบทภาคอีสานของอำเภอรัตนบุรี ผู้
วิจัยขอเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 6 ส่วน คือ

1. ความคิดความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุการเกิดโรค
2. รูปแบบและกระบวนการการรักษาโรค
3. พฤติกรรมของหมอยาและผู้รับการรักษา
4. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของหมอยา
5. บทบาทของหมอยา
6. การเปลี่ยนแปลงในการรักษาพยาบาลของหมอยา

1. ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุการเกิดโรค

การที่ชาวบ้านจะเลือกใช้บริการการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้านนั้น ขึ้นอยู่กับความเชื่อเรื่องสาเหตุของการเกิดโรคเป็นพื้นฐาน โดยพื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดโรคของชาวชนบทอีสานนั้น คล้ายคลึงกับแนวคิดของ Foster (1978) , Helman (1984) , ซาดิ โพรสิตา (2529) , เพ็ญจันทร์ ประดับมุข (2534) อานันท์ กางนพันธ์และฉลาดชาย रिมีตานนท์ (2533) คือ พบว่าชาวบ้านอธิบายสาเหตุของการเกิดโรคได้ 2 ลักษณะ คือ

- 1.1 เกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติ
- 1.2 เกิดจากธรรมชาติ

1.1 เกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติ

ในเรื่องเกี่ยวกับการอธิบายสาเหตุของการเกิดโรคที่เกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาตินี้พบว่าเป็นความเชื่อที่อยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมหลักที่มีการรับและการปฏิบัติมาตั้งแต่อดีตไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

- (1) ความเชื่อจากพุทธศาสนา
- (2) ความเชื่อจากพราหมณ์
- (3) ความเชื่อเรื่องผี

(1) ความเชื่อจากพุทธศาสนา

ความเชื่ออันเนื่องมาจากพุทธศาสนา นี้ ได้แก่ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม โดยชาวบ้านเชื่อว่า การที่ตนเองเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตไม่ว่าจะเป็นประสบอุบัติเหตุ การประสบเคราะห์กรรมต่าง ๆ การเจ็บป่วยล้วนเป็นผลจากผลกรรมที่ตนเองได้เคยกระทำมาในชาติปางก่อนหรือในอดีตที่ผ่านมา โดยในการรักษาพยาบาลกับหมอพื้นบ้านนั้น ถ้าหากหมอพื้นบ้านทำการรักษาวิธีอื่น ๆ จนหมดความสามารถแล้วก็ใช้หลักการของกฎแห่งกรรมตามหลักของพุทธศาสนา มาเป็นสิ่งปลอบประโลมใจดังจะเห็นได้จากการที่ชาวบ้านได้นิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีตัดเวร ตัดกรรม เพื่อให้ผู้ป่วยเรื้อรังต่าง ๆ ได้พ้นจากความทรมานทุกข์ทรมาน ซึ่งถ้าหากการทำพิธีกรรมในลักษณะดังกล่าวแล้วผู้ป่วยหายจากอาการที่เป็นอยู่ก็ถือว่าเป็นบุญมาช่วยค้ำหนุนให้หายจากโรค แต่ถ้าหากผู้ป่วยเสียชีวิต ก็ให้ถือว่าผู้ป่วยทำบุญทำกรรมมาเพียงเท่านั้น ทำบุญมาน้อย ซึ่งความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมและการทำพิธีตัดกรรมตัดเวรนี้ทำให้ญาติพี่น้องสามารถตัดใจได้คลายความเศร้าโศกเสียใจที่ต้องสูญเสียญาติที่ตนรักลงได้ประการหนึ่ง

(2) ความเชื่อจากพราหมณ์

ความเชื่อและการทำพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ชาวบ้านปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการมีเคราะห์ การเข้าทรง การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ การใช้เวทมนต์คาถาหรือคุณไสยต่าง ๆ ล้วนเป็นความเชื่ออันมีอิทธิพลมาจากพื้นฐานความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ทั้งสิ้น ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ชาวบ้านเชื่อว่าสามารถที่จะมีพลังอำนาจบางอย่างที่จะควบคุมอำนาจเหนือธรรมชาติ และสามารถดลบันดาลให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นอำนาจเหนือธรรมชาติ ได้มีผู้มีวิชาอาคมบางคน

สามารถที่จะใช้พลังอำนาจลึกลับที่ตนเองมีอยู่ไปทำร้ายผู้อื่นให้เกิดความเจ็บป่วยได้ ถ้าหากว่าผู้มีวิชาเหล่านั้นเกิดความไม่พอใจขึ้นมาเช่นการใช้เวทมนต์กับศัตรูทำให้เกิดมีอาการประสาทหรือเป็นบ้าก็มีความเชื่อเกี่ยวกับเวทมนต์คาถาหรือคุณไสยเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ทั้งสิ้น บางครั้งชาวบ้านเชื่อว่าสาเหตุที่ทำให้ตนเองเกิดการเจ็บป่วยหรือเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ ขึ้นนั้นเกิดจากมีเคราะห์หรือดวงชะตาเกิดตกในช่วงที่มีเคราะห์มีภัยตามอำนาจการโคจรของดวงดาวในจักรวาล ซึ่งมีอำนาจในการกำหนดชีวิตหรือดวงชะตาของแต่ละคนว่าช่วงชีวิตใดจะเกิดการเจ็บป่วยใดเกิดขึ้น ซึ่งความเชื่อถือเรื่องเคราะห์นี้ยังรวมถึงการเชื่อเรื่อง "ล้าง" หรือสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นกลางต่าง ๆ เพื่อบอกเหตุที่จะเกิดขึ้นในระยะเวลานั้นไป ชาวบ้านจะต้องทำพิธีเสตาะเคราะห์เพื่อเป็นการผ่อนคลาย ไม่ให้ตนเองเกิดความเจ็บป่วยหรือเกิดภัยต่าง ๆ ขึ้นได้ ซึ่งความเชื่อในลักษณะเช่นนี้ก็เนื่องมาจากความเชื่อของศาสนาพราหมณ์เช่นกัน นอกจากนี้ความเชื่ออีกอย่างหนึ่งของชาวบ้าน คือความเชื่อเรื่องขวัญ ซึ่งขวัญหายหรือขวัญออกจากร่างกายจะทำให้เกิดความเจ็บป่วยขึ้นได้ชาวบ้านจะต้องทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ หรือเรียกขวัญกลับเข้ามาสู่ร่างกาย เพื่อให้หายจากความเจ็บป่วยซึ่งการทำพิธีกรรมดังกล่าว ก็เป็นความเชื่อซึ่งมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมความเชื่อของศาสนาพราหมณ์

(3) ความเชื่อเรื่องผี

ชาวบ้านเชื่อว่าผี มีอำนาจมีอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ สามารถที่จะทำให้ชาวบ้านเกิดการเจ็บป่วยได้ ซึ่งมีแต่ละคนจะมีอำนาจอิทธิฤทธิ์แตกต่างกันไป ซึ่งผีของชาวบ้านนั้นจะมีทั้งผีดีและผีที่ซึ่งร้าย ผีดีจะประกอบไปด้วยผีปู่ตา ผีเชื้อ ผีแกน ผีนา ผีเจ้าบ้าน ฯลฯ ผีเหล่านี้โดยปกติจะไม่ทำร้ายผู้ใดแต่จะทำหน้าที่ในการปกป้องรักษาไม่ให้ชาวบ้านเกิดความทุกข์ มีหน้าที่ที่จะคอยช่วยเหลือเมื่อชาวบ้านเกิดความเดือดร้อน แต่ถ้าหากชาวบ้านคนใดก็ตามไปทำให้ผีโกรธ เช่นไปลบหลู่ ไม่เคารพในการกระทำ ไม่ว่าจะการฆ่าสัตว์ที่ถือว่าเป็นของผีเหล่านี้ การพูดจาดูหมิ่น ไม่เคารพ หรือการกระทำที่เป็นลักษณะไม่เคารพอื่น ๆ ผีก็จะทำร้ายทำให้เกิดการเจ็บป่วยได้ นอกจากผีดีแล้ว ชาวบ้านยังมีความเชื่อเกี่ยวกับผีที่มีอำนาจชั่วร้ายอีกเช่น ผีปอบ ผีพราย ผีตายโหง ผีไร่ญาติ ฯลฯ ผีเหล่านี้จะมีอำนาจมีอิทธิฤทธิ์ในการที่จะทำร้ายให้ชาวบ้านเกิดการเจ็บป่วย ผีเหล่านี้จะคอยจ้องเล่นงานหรือทำร้ายชาวบ้านไม่ให้ได้รับความสุข ดังนั้นจะเห็นได้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่หากเกิดความเจ็บป่วยขึ้นมักจะมุ่งประเด็นไปที่ผีชั่วร้ายก่อนเป็นอันดับแรก ผีต่าง ๆ เหล่านี้เมื่อตกลงบันดาลให้ชาวบ้านเกิดการเจ็บป่วย ผู้ป่วยจะมีอาการพูดเพ้อเจ้อคนเดียว ตาขวางไม่พูดบางรายจะมีอาการเจ็บป่วยเรื้อรังบางคนป่วยบ่อยมากไปรักษาที่

ใดก็ไม่หาย ชาวบ้านเชื่อว่าสิ่งที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วยในลักษณะนี้ได้ก็คือหมอพื้นบ้านนั่นเอง การรักษาจะต้องใช้เวทมนต์คาถาในการขับไล่หรืออาจจะต้องทำพิธีส่งเครื่องเช่นไหว้สักการะ เพื่อให้กายจากโรคที่เป็นอยู่ แต่ถ้าการแก้ไขแล้วไม่ถูกต้องหรือฝีมือไม่พอใจ ก็อาจจะทำให้ผู้ป่วย เสียชีวิตได้

1.2 เกิดจากธรรมชาติ

ในเรื่องเกี่ยวกับการอธิบายจากเหตุของการเกิดโรคจากธรรมชาติตามความเชื่อของชาวบ้านและหมอพื้นบ้านนั้น ชาวบ้านและหมอพื้นบ้านมีความเชื่อไม่แตกต่างกัน ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดโรคของชาวบ้านและหมอพื้นบ้านที่เกิดจากธรรมชาติมี ดังนี้

(1) เกิดจากอุบัติเหตุ

ความเจ็บป่วยที่เห็นอย่างชัดเจนที่สุด ซึ่งหมอพื้นบ้านและชาวบ้านสามารถที่จะเลือกรักษาและทำการรักษาได้เลยคือการเจ็บป่วยที่เกิดจากความไม่คาดคิดมาก่อน เช่น ตกต้นไม้ สุนัขกัด กระตุกหัก แมลงสัตว์กัดต่อย ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก เป็นต้น โรคเหล่านี้โดยมากมักจะใช้การรักษาโดยสมุนไพรและเวทมนต์คาถา

(2) เกิดจากการรับประทานอาหาร

ในหญิงที่แต่งงานมีลูกแล้ว ชาวบ้านและหมอพื้นบ้านเชื่อว่าจะมี "สะบูน" ในร่างกายหากมีการรับประทานอาหารที่เป็นของแสลงเข้าไปจะทำให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านขึ้นมาซึ่งอาการที่เกิดขึ้นคือชัก ตาค้าง มือเท้ากำ ไข้หนาว ๆ ร้อน ๆ ได้ ดังนั้นในหญิงที่แต่งงานแล้วหรือหญิงหลังคลอดมักจะมีอาหารบางอย่างที่ต้อง หลีกเลี้ยงซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "ชะล่า" อาหารเหล่านั้นได้แก่ ของเขี้ยวจัด ของเย็นจัด ของคาวจัด ของมันจัด เป็นต้น นอกจากนี้การรับประทานอาหารบางอย่างเข้าไปเช่น รสเปรี้ยวจะทำให้เกิดท้องร่วงได้

(3) เกิดจากลมฟ้าอากาศ

การเปลี่ยนแปลงอากาศที่เกิดขึ้น เช่น ช่วงระยะเวลาการเปลี่ยนฤดูกาล นั้นร่างกายจะปรับสภาพไม่ทัน เนื่องจากบางครั้งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหัน อาจทำให้เกิดการเจ็บป่วยขึ้นได้ซึ่งโรคเหล่านี้มักเป็นโรคทั่ว ๆ ไป เช่นโรคไข้หวัด ไข้หวัดใหญ่ ไอ เป็นต้น โรคเหล่านี้ชาวบ้านมักจะหาวิธีป้องกันไม่ให้เกิดมากกว่าปล่อยให้เกิดขึ้นแล้วรักษาทีหลัง โดยการไม่ปล่อยตัวไปกับการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติแต่รู้จักปรับตัว เช่น หากมีอาการหนาวก็ห่มผ้า หากจะตากฝนก็ให้หาสิ่งกำบังศีรษะเพื่อไม่ให้เกิดเป็นหวัด หรือไข้หวัดหรือถ้าจะออกไปตากแดดนาน ๆ ก็ให้ใส่หมวก โดยเฉพาะในเด็ก ๆ เพราะว่าการตากแดดจะทำให้เกิดเป็นไข้ได้

(4) เกิดจากเชื้อโรค

ความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นจากเชื้อโรคนี้อาจจะเป็นโรคที่ค่อนข้างจะรุนแรง เมื่อเกิดขึ้นแล้ว จะเกิดการเจ็บป่วยหลายวัน หมอพื้นบ้านและชาวบ้าน มักจะมีความคิดที่แตกต่างกัน เนื่องจากชาวบ้านส่วนมากจะไม่สามารถวินิจฉัยโรคได้ว่า เป็นโรคอะไร แต่สำหรับหมอพื้นบ้านนั้นมักจะเห็นแล้วสามารถวินิจฉัยโรคได้เลยว่าเป็นเชื้อโรคทำให้เกิดไม่ได้เกิดขึ้นเองโรคเหล่านี้เช่น ฝิในท้อง ไข้ดำอำแดง อีสุกอีใส ฝิ เป็นต้น

(5) เกิดจากความทุกข์ใจ

ความเครียดความกดดันทางจิตใจ ความท้อแท้สิ้นหวังทำให้เกิดโรคขึ้นได้เช่นกับผู้ป่วยที่เจ็บป่วย เนื่องจาก ความทุกข์ของจิตใจมักจะมีอาการ ซึมเศร้า เบื่ออาหาร นอนไม่ค่อยหลับ ถ้าหากเป็นมากบางรายอาจมีอาการเพ้อเจ้อ พูดมาก บางคนอาจร้องไห้ ทำให้บางครั้งดูว่าเกิดจากผีเข้าหรือผีกระทำหมอพื้นบ้านจะวินิจฉัยได้ดีกว่าญาติพี่น้องเมื่อวินิจฉัยแล้วก็ทำการรักษาส่วนมากจะใช้การพูดจาปลอบใจบางครั้งอาจใช้สมุนไพร หรือแนะนำให้ใช้ยาแผนปัจจุบันที่ทำให้นอนหลับ เป็นต้น

ในการเจ็บป่วยของชาวบ้านคนหนึ่ง ๆ ผู้ป่วยอาจไม่ได้เกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง แต่เพียงอย่างเดียว บางครั้งเกิดจากหลาย ๆ สาเหตุรวมกันชาวบ้านและหมอพื้นบ้านจะมีวิธีคิด

เกี่ยวกับการเกิดโรคที่คล้ายคลึงกันซึ่งในการรักษาโรคนั้นหมอพื้นบ้านจะต้องแก้ไขที่สาเหตุของการเกิดโรคเป็นอย่าง ๆ ไป เพื่อให้ผู้ป่วยได้หายจากโรคที่เป็นอยู่ บางครั้งในการรักษาโรคที่เกิดขึ้นบางอย่าง ชาวบ้านจะไปทำการรักษาพยาบาลกับแพทย์แผนปัจจุบัน หรือซื้อยามารับประทานก่อน เมื่อเห็นว่าการรักษาไม่หายจึงมาทำการรักษากับหมอพื้นบ้าน หมอพื้นบ้านก็จะทำการรักษาโดยวิธีของแต่ละคน เช่น ถ้าเจ็บป่วยที่เกิดจากผีก็จะใช้เวทมนต์คาถามารักษาหรือทำพิธีส่งเครื่องเช่นไหว้ตามที่มีต้องการไปให้ ถ้าหากเกิดการขวัญออกจากร่างกายก็จะใช้พิธีเรียกขวัญถ้าหากเห็นว่าเกิดจากการมีเคราะห์ก็จะทำพิธีเสตาะเคราะห์ เป็นต้น จะเห็นว่าผู้ป่วยคนหนึ่ง ถ้าหากเป็นโรคที่ค่อนข้างจะรุนแรง หรือมีอาการหนักจะได้รับการรักษาโรคหลาย ๆ วิธีรวมกัน

2. รูปแบบและกระบวนการการักษาพยาบาลพื้นบ้าน

ในการรักษาพยาบาลพื้นบ้านนั้น จากการศึกษาพบว่ามีรูปแบบและกระบวนการในการรักษาคล้ายคลึงกัน เมื่อมีผู้ป่วยไปทำการรักษาพยาบาลกับหมอพื้นบ้านไม่ว่าจะเป็นหมอพื้นบ้านประเภทใดก็ตามมักมีขั้นตอนที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง

การบูชาครู ซึ่งจะมีสิ่งของที่ใช้สำหรับบูชาครูประกอบด้วยเงินตั้งแต่ 1.25 - 24 บาท แต่ถ้าหากจะบูชาครูหลายครูก็จะให้เงินถึง 62 บาทสูงสุด ถือว่าบูชาครูครบทุกครู ในกรณีที่หมอยาได้ศึกษามาหลายครู ดอกไม้ เทียนเล็กซึ่งประกอบกันใส่ในกรวยใบตองเล็ก ๆ มีทั้ง 5 คู่และ 8 คู่ เรียกชั้น 5 ชั้น 8 ผ้าขาว ผ้าจีน (ผ้าถุงของผู้หญิง) เทียนใหญ่ 1 เล่ม ทั้งนี้แล้วแต่ประเภทของหมอพื้นบ้านและครูแต่ละคน การบูชาครูนี้จะกระทำก่อนที่จะทำการรักษาทุกครั้ง ถือว่าเป็นการเคารพครู อาจารย์ ที่สั่งสอนวิชาความรู้ให้และเป็นการทำพิธีเพื่อเป็นกำลังใจให้หมอพื้นบ้านเอง เป็นการอัญเชิญครูมาช่วยในการรักษาผู้ป่วยนอกจากบูชาครูแล้วญาติผู้ป่วยยังต้องตั้งค้าย คือข้าวของเงินทองให้แก่หมอเมื่อรักษาเสร็จแล้ว

ขั้นตอนที่สอง

เมื่อบุชอาครุเสร็จแล้วหมอพื้นบ้านจะเริ่มทำการรักษา ถ้าเป็นหมอพื้นบ้านที่ใช้วิธีนั่งทางในเพื่อการวินิจฉัยโรคเช่น หมอธรรม หมอสำส่อง ก็จะทำพิธีนั่งทางในเพื่อหาสาเหตุของโรค ถ้าหากเป็นหมอยา หมอเป่า ก็จะใช้วิธีการตรวจดูบริเวณที่เกิดโรค ใช้วิธีการซักถามอาการ เพื่อหาสาเหตุและทำการวินิจฉัยว่าโรคที่เกิดขึ้นเกิดจากอะไร วิธีวินิจฉัยโรคก็แตกต่างกันไปตามประเภทของหมอพื้นบ้านแต่ละคนแต่หมอพื้นบ้านบางคนก็ไม่ต้องทำการวินิจฉัยโดยวิธีการใดเลยแต่ทำการรักษาโดยการทำพิธีเลย เช่น หมอเสียเคราะห์ ข้าวจ้ำ เป็นต้น หลังจากวินิจฉัยโรคแต่ละคนแล้วหมอพื้นบ้านก็จะทำการรักษาตามกรรมวิธีและกระบวนการของตนเองต่อไป ถ้าหากทำการรักษาเองไม่ได้ก็จะแนะนำให้หาวิธีการรักษาแบบอื่นต่อไป

ขั้นตอนที่สาม

หลังจากทำการรักษาเสร็จสิ้นจนผู้ป่วยหายจากโรคแล้วก็จะมีการ "ปงคาย" ซึ่งหมายถึงการนำเงินหรือของสมนาคุณมาเป็นเครื่องบูชา หมอพื้นบ้านในฐานะที่ช่วยเหลือตัวเองในยามเจ็บป่วยการปงคายนี้นักผู้ป่วยอาจเป็นผู้กระทำเองหรือให้ญาติพี่น้องเป็นผู้กระทำแทนก็ได้ การปงคายนี้นักผู้ป่วยจะไม่สามารถเรียกหรือเอาค่าตอบแทนถือว่า "ผิดครู" และเมื่อทำการรักษาให้ผู้ป่วยแล้วไม่มาปงคายนักผิดครูเช่นเดียวกัน ทำให้เวทมนต์คาถาเสื่อม รวมทั้งตัวหมอพื้นบ้านและครอบครัวอาจจะเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ หรือเกิดการเจ็บป่วยขึ้นได้ หมอพื้นบ้านจึงจำเป็นต้องปงคายให้แก่ตนเองก็มี ขั้นตอนต่าง ๆ ของการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้านนี้ เป็นสิ่งที่ตัวหมอพื้นบ้านเองและผู้ป่วยจะต้องกระทำทั้งนี้เพื่อให้เกิดผลการรักษาที่ดีหายจากโรคที่เป็นอยู่ รวมทั้งเป็นการสร้างกำลังใจให้กับหมอยาให้สามารถที่จะยืนหยัดทำการรักษา อยู่ต่อไปได้ ถ้าหากขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งแล้ว การรักษาพยาบาลที่เกิดขึ้นอาจจะไม่ได้ผล นอกจากนี้ในปัจจุบันยาสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาพยาบาลบางอย่างไม่สามารถหาได้ในชุมชนต้องซื้อมาจากที่อื่น ซึ่งราคาบางอย่างค่อนข้างแพงหากผู้ป่วยไม่มาปงคายแล้ว หมอพื้นบ้านบางคนเกิดความท้อแท้ใจ ซึ่งก็อาจรักษาต่อไป หมอพื้นบ้านบางคนอาจเลิกทำการรักษาไปก็มี

รูปแบบในการเลือกใช้บริการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน

จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านจะใช้ประสบการณ์ของตนเองและคำบอกเล่าของญาติพี่น้องในการที่จะเลือกใช้บริการการรักษาพยาบาลแบบต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบของการเลือกใช้บริการพอสรุปได้เป็น วิธีคือ

2.1. การรักษาโดยใช้สมุนไพรร่วมกับไสยศาสตร์ ชาวบ้านที่เกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคพื้นบ้านทั่ว ๆ ไปที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ไข้ออกตุ่ม ไข้ดำอีดแดง คางทูม แผลงักัด ดอย ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ฯลฯ โรคเหล่านี้เชื่อว่าเป็นโรคที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติไม่ได้เกิดจากการกระทำของสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติใด ๆ เลย ชาวบ้านจะเลือกใช้บริการรักษาโรคแบบดังกล่าวด้วยหมอพื้นบ้านเหล่านี้ คือ หมอยา หมอเป่า ซึ่งหมอเหล่านี้จะใชยาสมุนไพรเป็นหลักในการรักษาและใช้คาถาอาคมเป็นส่วนประกอบเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและความศรัทธาให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งจากการรักษาพบว่าโรคที่เกิดขึ้นส่วนมากจะหาย

2.2. การรักษาโดยวิธีส้องหรือลงกรรม ชาวบ้านที่เกิดการเจ็บป่วยในรูปแบบที่ผิดธรรมชาติเชื่อว่ามีสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติหรือสิ่งที่มีอำนาจชั่วร้ายมากกระทำให้เกิดการเจ็บป่วยขึ้น เช่น การปวดท้องโดยไม่ทราบสาเหตุ แม้จะรักษาด้วยวิธีการอื่น ๆ แล้วไม่ได้ผล การมีกิริยาที่แปลก ๆ ต่างไปจากกิริยาเดิมของผู้ป่วย ชาวบ้านเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้จะต้องเกิดขึ้นจากสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ ดังนั้น การรักษาจะใช้หมอธรรม หมอสำส้อง เพื่อส้องดูว่าเกิดจากการกระทำของผีตนใดหรือเกิดจากเวทมนต์คุณไสย์ของใครมาทำร้าย ทำให้เกิดการเจ็บป่วยขึ้นได้ เมื่อทราบถึงสาเหตุที่เกิดขึ้นแล้วก็ต้องหาทางแก้ไขต่อไป ซึ่งถ้าหากสามารถกระทำให้ผีพอใจแล้วหายจากโรคก็จะพยายามกระทำ รวมทั้งเป็นการขอมาต่อผีเหล่านั้นด้วย แต่ถ้าหากส้องดูแล้วเห็นว่าผีที่มากระทำนั้นเป็นผีที่ชั่วร้าย แม้จะขอมาหรือแต่งเครื่องเช่นไหวต่าง ๆ ให้แล้วไม่พอใจมุ่งหมายจะเอาชีวิตของผู้ป่วยแล้ว หมอธรรมและหมอสำส้องก็จะแนะนำให้หาหมอที่สามารถปราบผีได้มาทำการขับไล่ ซึ่งโดยมากจะใช้หมอธรรมนั่นเอง ส่วนหมอสำส้องส่วนมากจะไม่มีเวทมนต์คาถาที่จะต่อสู้กับผีเหล่านั้นได้

2.3. การรักษาด้วยวิธีการขอขมาและเซ่นไหว้ หากชาวบ้านเชื่อว่าโรคหรือความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากการกระทำของผีบรรพบุรุษ ผีปู่ตา เนื่องจากไปบนบานแล้วไม่ปฏิบัติตาม ทำให้เกิดความเจ็บป่วยขึ้นหรือกระทำการอันเป็นการลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วจะไปหาข่าว

จำหรือต้องการการคุ้มครองรักษาจากสิ่งชั่วร้ายทั้งปวงแล้วชาวบ้านก็อาจจะใช้วิธีการเช่นไหว้เพื่อให้ตนเองพ้นจากสิ่งเลวร้ายทั้งปวงได้

2.4. การรักษาโดยการทำพิธีสู่ขวัญ หากชาวบ้านเชื่อว่าโรคที่เกิดความเจ็บป่วยนั้นเกิดจากขวัญหายหรือขวัญออกจากร่าง หรือหมอพื้นบ้านและญาติพี่น้องต้องการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ป่วยแล้วก็จะทำพิธีบายศรีสู่ขวัญให้กับผู้ป่วยเพื่อให้เกิดกำลังใจขึ้นมาโดยเชื่อว่าหากขวัญหายหรือขวัญออกจากร่างแล้วจะเกิดความเจ็บป่วยขึ้น ถ้าหากเรียกขวัญกลับมาแล้วการเจ็บป่วยต่าง ๆ ก็ดีขึ้น สามารถต่อสู้กับโรคภัยอื่น ๆ ที่อาจมาแทรกซ้อนได้ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการทำพิธีก็คือหมอขวัญหรือพรหมณ์ นอกจากการสู่ขวัญจะกระทำเพื่อรักษาผู้เจ็บป่วยแล้วการสู่ขวัญยังกระทำให้ผู้ที่จะเดินทางไกล ผู้ที่จะเข้ารับราชการทหาร ผู้มาจากทางไกลก็จะทำพิธีเรียกขวัญให้เพื่อเป็นกำลังใจ

2.5. การรักษาโดยการเสดาะเคราะห์ ผู้เจ็บป่วยที่เป็นเรื้อรังนาน ๆ หมอพื้นบ้านหรือญาติพี่น้องมักจะทำพิธีเสดาะเคราะห์ให้เพราะถือว่าคนที่มีเคราะห์กรรมเท่านั้นจึงเกิดเจ็บป่วยขึ้น การทำพิธีเสดาะเคราะห์จะเป็นวิธีหนึ่งเพื่อช่วยในการรักษาความเจ็บป่วยเพื่อบรรเทาเคราะห์กรรมที่มีอยู่หรือเป็นการผ่อนผันเคราะห์ตามโชคชะตาราศีของผู้ป่วย นอกจากนี้หากหมอพื้นบ้านตรวจพบว่าบุคคลหนึ่งบุคคลใดมีเคราะห์อาจจะดูจากลายมือ หรือดูจากการที่ต้องประสบกับภัยพิบัติต่าง ๆ ก่อนข้างบ่อยก็จะทำพิธีเสดาะเคราะห์ หรือถ้าหากมีลางสังหรณ์หรือลางร้ายเกิดขึ้นกับชาวบ้านคนใด เช่น สุนัขปัสสาวะรดขา ผันว่าฟันหลุดหรือหัก จะต้องทำพิธีเสดาะเคราะห์ เนื่องจากถ้าหากไม่ทำพิธีแล้ว ชาวบ้านผู้นั้นจะเกิดความเจ็บป่วย เกิดอุบัติเหตุหรือเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ ที่จะต้องสูญเสียชีวิตหรือทรัพย์สินต่าง ๆ ได้

2.6. การรักษาโดยการทำคลอด การรักษาด้วยวิธีการนี้จะกระทำให้หญิงตั้งครรภ์เท่านั้น ถึงแม้ว่าส่วนมากชาวบ้านจะไม่นิยมก็ตาม แต่ก็มีบางส่วนที่ทำการคลอดกับหมอตำแย

2.7. การรักษาโดยการปฏิบัติตัวเฉพาะโรค ผู้เจ็บป่วยบางคนเมื่อเกิดโรคขึ้นจะมีวิธีการปฏิบัติตัวเพื่อให้ตนเองหายจากโรค เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการ "ชะล่า" อาหารต่าง ๆ ชาวบ้านจะเชื่อว่าอาหารบางชนิดเมื่อรับประทานแล้วการรักษาโรคที่ทำอยู่จะได้ผลไม่ดีหรือไม่ได้ผลเลย ตัวอย่างเช่น ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นแผลแล้วห้ามรับประทานข้าวเหนียวจะทำให้แผลเน่า ห้ามรับประทานไข่จะทำให้แผลปวด เป็นไข่ห้ามรับประทานของหมักดอง ของที่มีรสเปรี้ยว หรือ

ของเย็นเพราะจะทำให้ไม่หายเกิดอาการชักได้ นอกจากอาหารแสลงแล้วในผู้ป่วยบางชนิดอาจ จะได้รับประทานอาหารเพื่อบำรุงหรือส่งเสริมให้มีสุขภาพดีขึ้น เช่น หญิงหลังคลอดให้รับ ประทานแกงเลียง เพื่อเพิ่มน้ำนมให้ลูก หรือรับประทานขิงหรือผัดขิงเพื่อการขับถ่ายเหงื่อและ น้ำคาวปลาจะได้ดีขึ้น

2.8. การรักษาด้วยตนเอง โรคบางอย่างที่เป็นการเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ไฟไหม้ เล็กน้อย การรักษาผดผื่นคัน การสมานแผลห้ามเลือด เป็นต้น การเจ็บป่วยเหล่านี้ชาวบ้านมัก จะรู้จักวิธีการรักษาเองโดยการไชยาสมุนไพร ซึ่งยาสมุนไพรเหล่านี้จะหาได้ตามบ้านเรือนของ ชาวบ้านทั่วไปเนื่องจากนิยมปลูกไว้ในบ้าน

3. พฤติกรรมของหมอชาและผู้มารับการรักษา

ในเรื่องพฤติกรรมของหมอชาและผู้มารับการรักษานั้นจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ถึงแม้ ว่าหมอพื้นบ้านแต่ละคนจะมีข้อปฏิบัติปลีกย่อยที่แตกต่างกันก็ตาม ซึ่งจะแยกพฤติกรรมการ ปฏิบัติตัวของหมอพื้นบ้านและชาวบ้านได้ดังนี้

3.1 พฤติกรรมของหมอพื้นบ้าน หมอพื้นบ้านแต่ละคนจะมีพฤติกรรมปฏิบัติตน เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อถือน่าไว้วางใจที่จะให้รักษาความเจ็บป่วย ของตนเองและญาติ มิตร เนื่องจากถ้าหากหมอพื้นบ้านเป็นผู้ปฏิบัติตนดีแล้วชาวบ้านก็จะเกิดความเชื่อมั่นในตัว หมอพื้นบ้านว่าเป็นผู้มีคุณความศักดิ์สิทธิ์ เป็นคนที่มีมนต์ขลัง ตรงกันข้าม หากหมอพื้นบ้านคนใด เป็นผู้ปฏิบัติตนไม่ดีก็มีความเชื่อว่าเวทมนต์คาถาต่าง ๆ ที่มีอยู่จะเสื่อมลง หมอพื้นบ้านจึงต้อง เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบอยู่เสมอ แต่พฤติกรรมโดยทั่ว ๆ ไปในเรื่องการทำมาหากินก็จะมี ลักษณะคล้าย ๆ กับชาวบ้านคนอื่น ๆ โดยทั่วไป จากการศึกษพบว่า หมอพื้นบ้านแต่ละคนจะ มีวิธีการปฏิบัติตัวที่คล้ายคลึงกันในเรื่องต่อไปนี้

3.1.1 เป็นผู้อยู่ในศีลในธรรม รักษาศีล 5 โดยเคร่งครัด นอกจากนี้ในวันพระจะ ต้องรักษาศีล 8 เป็นผู้ที่ไม่ดื่มสุราและสิ่งเสพติดทุกชนิด หมั่นเข้าวัดฟังธรรมในตอนเช้า หรือ ตอนเย็นของแต่ละวันจะต้องทำพิธีไหว้พระสวดมนต์ทุกวันไม่ได้ขาด สิ่งเหล่านี้แม้ว่าชาวบ้าน คนอื่นไม่เห็นก็ต้องทำเนื่องจาก ถือว่าเป็นการเพิ่มพูนบารมีให้แก่ตนเอง และยิ่งชาวบ้านเห็น ก็ยังมีความเคารพนับถือในหมอพื้นบ้านคนนั้นยิ่งขึ้นไปอีก

3.1.2 เป็นผู้เสียสละคน เนื่องจากความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นไม่เลือกวัน เวลา และสถานที่ ดังนั้นเมื่อมีผู้มาขอรับการรักษาหมอยาก็จะทำการรักษาให้โดยไม่มีข้อแม้ ถ้าหากเกิดการเจ็บป่วยที่รุนแรง หมอพื้นบ้านก็ต้องเดินทางไปรักษาที่บ้านของผู้ป่วย หรือในเวลากลางคืน ดึก ๆ หมอพื้นบ้านก็จำเป็นต้องไปทำการรักษาให้

3.1.3 จะต้องปฏิบัติตามข้อห้ามของครูอาจารย์ แต่ละคน เช่นในหมอธรรม จะห้ามรับประทานเนื้อสัตว์ 10 ชนิด เหมือนกับพระภิกษุ ได้แก่ เนื้อคน, เนื้องู, เนื้อสุนัข, เนื้อเสือโคร่ง, เนื้อเสือเหลือง, เนื้อลิง, เนื้อสิงโต, เนื้อช้าง, เนื้อม้า, เนื้อจระเข้, เป็นต้น ในหมอเป่าห้ามกินอาหารบ้านคนตาย ห้ามกินอาหารเหลือจากผู้อื่น ห้ามลอดใต้ถุนบ้าน เป็นต้น ในหมอเสียดะระห์ห้ามกินอาหารบ้านที่เสียดะระห์ทุกชนิด ฯลฯ นอกจากนี้ยังห้ามเรียกร่องค่าปงคาย หรือค่ารักษาชาวบ้านหรือผู้เจ็บป่วย

ข้อปฏิบัติและพฤติกรรมดังกล่าวมาแล้วของชาวบ้านนั้นเกิดขึ้นในทุกคนที่ไปรักษาที่หมอพื้นบ้าน เนื่องจากว่าทุกคนนั้นมีความเชื่อมั่นว่าโรคที่เขาหรือญาติพี่น้องเป็นอยู่จะดีขึ้น และหายจากโรคไปในที่สุด

3.2 พฤติกรรมของชาวบ้านโดยทั่ว ๆ ไป จะพบว่า ผู้ที่ไปรักษาพยาบาลกับหมอพื้นบ้านนั้นในขั้นแรกจะต้องมีความเชื่อและมีความศรัทธาในหมอพื้นบ้านก่อนการปฏิบัติตัวเมื่อไปทำการรักษาจึงเป็นลักษณะของการไปขอความช่วยเหลือ และมีความศักดิ์สิทธิ์ จะต้องกราบไหว้ด้วยดอกไม้ธูปเทียน ถึงแม้ว่าจะเป็นกรไหว้เพื่อบูชาครูของหมอพื้นบ้านก็ตาม ในระหว่างการรักษาที่ผู้ป่วยและญาติพี่น้องจะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามข้อห้ามของหมอพื้นบ้านอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะในการรักษาโรคซึ่งเกิดจากอำนาจนอกเหนือธรรมชาติชาวบ้านจะยิ่งปฏิบัติตามเคร่งครัดมากขึ้น เนื่องจากเกิดความกลัวว่าตนเองจะไม่หายจากโรคที่เป็นอยู่ สำหรับข้อปฏิบัติของผู้รับการรักษาที่จำแนกได้ดังนี้

3.2.1 ข้อห้ามสำหรับการรับประทานอาหาร โรคบางอย่างจำกัดการรับประทานอาหารซึ่งถือว่าเป็นของแสลง เช่น เนื้อวัว เนื้อควาย เป็นต้น ชาวบ้านก็ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

3.2.2 ข้อห้ามสำหรับการปฏิบัติตัวของผู้ป่วย หรือญาติมิตร เช่น ห้ามฆ่าเปิดฆ่าไก่ หรือฆ่าสัตว์ใหญ่ในระหว่างการรักษา ห้ามนำสุราขึ้นบนบ้าน ห้ามพูดจาหยาบคาย ห้ามตำท้อผู้อื่น เป็นต้น

3.2.3 ข้อปฏิบัติเมื่อทำการรักษาเสร็จแล้ว ผู้ป่วยหรือญาติมิตรจะต้องทำการปองคาย หรือถ้าหากผู้ใดได้บนบานไว้ก่อนก็ต้องทำการแก้ โดยมีความเชื่อว่าหากไม่แก้หรือไม่ปองคายแล้วโรคที่หายไปแล้วจะกลับมาเป็นซ้ำได้อีก หรืออาจเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ กับตัวผู้ป่วยและญาติมิตรได้

ข้อปฏิบัติและพฤติกรรมดังกล่าวมาแล้วของชาวบ้านนั้นเกิดขึ้นในทุกคนที่ไปรักษาที่หมอพื้นบ้านทั้งนี้เนื่องจากว่าทุกคนนั้นมีความเชื่อและศัทธาในหมอพื้นบ้านและวิธีปฏิบัติต่าง ๆ เชื่อว่าเมื่อทำแล้วตนเองหรือญาติมิตรจะหายจากโรคได้

4. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของหมอพื้นบ้าน

การที่หมอพื้นบ้านยังคงมีบทบาทในการรักษาพยาบาล ถึงแม้ว่าระบบการแพทย์สมัยใหม่จะเจริญก้าวหน้ารวมทั้งการคมนาคม ความเจริญก้าวหน้ารวมทั้งการคมนาคม ความเจริญต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจและสังคมได้แพร่ขยายเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านกลับยังใช้บริการการรักษาพยาบาลอยู่ จากการศึกษพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของหมอพื้นบ้านเกิดจาก

- 4.1 ระบบสังคมและวัฒนธรรมเดียวกัน
- 4.2 ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดโรค
- 4.3 ความไม่พอใจในการบริการของด้านสุขภาพของรัฐ
- 4.4 ประสิทธิภาพในการรักษาพยาบาล
- 4.5 ประสบการณ์ในการรักษา
- 4.6 การสร้างขวัญและกำลังใจ
- 4.7 ความสะดวกและประหยัด
- 4.8 ความหมัดหวังในการรักษาพยาบาลประเภทอื่น ๆ

4.1 ระบบสังคมและวัฒนธรรมเดียวกัน

การที่ชาวบ้านและหมอยาอยู่ในสังคมเดียวกัน ดังนั้นระบบความคิด และความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อในเรื่องจารีตประเพณี การดำรงชีวิตประจำวัน รวมทั้งความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลต่างก็มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้นหากชาวบ้านคนหนึ่งคนใดเกิดความเจ็บป่วยขึ้นในชุมชนตัวผู้ป่วยเอง หรือญาติพี่น้องย่อมมีความคิดเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดโรค และวิธีการเลือกปฏิบัติในการรักษาพยาบาลที่คล้ายคลึงกับตัวหมอพื้นบ้าน ดังจะเห็นได้จาก การศึกษาพบว่าชาวบ้านและหมอพื้นบ้าน มีอาชีพทำนาและการเกษตรกรรมเป็นหลัก แบบแผนของการดำเนินชีวิตในแต่ละวันจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ฐานะทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของชาวบ้านกับหมอพื้นบ้านไม่แตกต่างกันมากนัก การบริโภคอาหารเหมือนกัน รวมทั้งการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาและตามความเชื่อของชาวบ้านก็คล้ายคลึง การที่หมอพื้นบ้านและชาวบ้านมีลักษณะความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกันดังกล่าว จึงทำให้หมอพื้นบ้านและชาวบ้านมีโลกทัศน์อันเดียวกัน

4.2 ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดโรค

การที่ชาวบ้านยังนิยมที่จะรับการรักษากับหมอพื้นบ้านอยู่นั้น เนื่องจากชาวบ้านยังมีความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดโรคว่าโรคที่ตนเอง หรือญาติพี่น้องเป็นอยู่นั้นไม่สามารถที่จะรักษาด้วยวิธีการทางแพทย์สมัยใหม่ได้ เนื่องจากเป็นโรคที่เกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติ แพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถรักษาให้หายได้จะต้องใช้เวทมนต์คาถาในการรักษาหรือโรคบางอย่างเกิดจากการกระทำของผี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะต้องใช้วิธีการขับไล่ผี หรือของขมาต่อผี รวมทั้งการจัดหาสิ่งที่มีพิธีการส่งไปให้ ซึ่งแพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถที่จะกระทำได้นอกจากนี้โรคบางชนิด ซึ่งเป็นโรคตามความเชื่อของท้องถิ่น หากไปรับการรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันโรคเหล่านี้จะไม่หายต้องใช้วิธีการรักษาตามแบบพื้นบ้านเท่านั้น เช่น ไข้ดำอืดแดง, ไข้หมาป่าไม้, ผิดสะบูน เป็นต้น

จากความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดโรคต่าง ๆ นี้เองที่ทำให้ชาวบ้านยังต้องพึ่งหมอพื้นบ้านอยู่เพื่อช่วยในการรักษาความเจ็บป่วยของตนเอง และญาติมิตรให้หายจาก

ความทุกข์ทรมานของโรคที่เป็นอยู่ หมอพื้นบ้านจึงต้องคงอยู่ต่อไป เพื่อตอบสนองความต้องการของชาวบ้านดังกล่าว

4.3 ความไม่พอใจในการบริการด้านสุขภาพของรัฐ

สถานบริการด้านสุขภาพของชุมชนที่ศึกษาที่อยู่ใกล้กับชาวบ้านมากที่สุดคือ สถานีอนามัยประจำตำบล ซึ่งมีอยู่ 2 แห่ง แต่ชาวบ้านไม่ค่อยนิยมไปรับบริการเท่าใดนัก เนื่องจากไม่พอใจในบริการชาวบ้านมีทัศนคติว่ายาที่ใช้รักษาไม่ดีบ้าง ไม่ถูกกับโรคบ้าง ยาอ่อนบ้าง เนื่องจากมารับการรักษาแล้วไม่หาย นอกจากนี้สาเหตุที่สำคัญของการไม่นิยมไปรับบริการที่สถานีอนามัยเนื่องจากเจ้าหน้าที่ไม่ค่อยประจำอยู่ที่สถานีในเวลาที่ต้องการความช่วยเหลือ การวางตัวของเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลของรัฐประจำอำเภอมักแสดงอำนาจวางตัวเป็นนายของชาวบ้าน การพูดไม่ดีกับชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ไม่ใช้คนในพื้นที่ทำให้ไม่รู้จักวัฒนธรรมและความคิดต่าง ๆ ของชาวบ้านได้อย่างลึกซึ้ง การใช้ภาษาในการสื่อสารกับชาวบ้าน เจ้าหน้าที่บางคนใช้ภาษาราชการ หรือภาษากลาง ซึ่งแตกต่างกับชาวบ้านที่ใช้ภาษาอีสาน ทำให้รู้สึกห่างเหินไม่สนิทสนม บางครั้งชาวบ้านอาจไม่เข้าใจในภาษาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน

4.4 ประสิทธิภาพในการรักษาพยาบาล

ในกลุ่มโรคซึ่งเกิดจากอำนาจลึกลับ เช่น การถูกผีเข้า ผีร้าย การเจ็บป่วยโดยไม่สามารถอธิบายสาเหตุได้ รวมทั้งกลุ่มโรค ซึ่งเป็นโรคพื้นบ้าน เช่น ไข้ดำอืดแดง, ไข้ออกตุ่ม, พากมะลา, ไข้หมากไม้ เป็นต้น ชาวบ้านจะนิยมรักษาด้วยวิธีการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้านเนื่องจากเชื่อว่าประสิทธิภาพในการรักษาในหมอพื้นบ้านดีกว่าการรักษาแบบการแพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอุดม เพชรศิริ ที่ว่า เหตุผลที่ประชาชนมีความเชื่อว่าเรื่องการรักษาแผนโบราณ เพราะว่าเห็นผลการรักษามาแล้วว่ามีประสิทธิภาพสูง ชาวบ้านจะเห็นประสิทธิภาพของการรักษาของหมอพื้นบ้านจากคำบอกเล่าของเพื่อนบ้าน หรือญาติพี่น้อง บางรายจะเห็นด้วยตาตนเอง เช่น มีผู้ป่วยรายหนึ่งเจ็บป่วยด้วยอาการอาเจียนอย่างรุนแรงรับประทานอาหารไม่ได้ อ่อนเพลีย ในสัน ญาติได้นำไปรักษาที่สถานีอนามัย แต่อาการยังไม่ดีขึ้นจึงไปหาหมอยาในฝนยากิน ปรากฏว่าอาการดังกล่าวหายไปจึงมีการเล่า หรือพูดต่อ ๆ ไป ถึงประสิทธิภาพ และผลการรักษาที่เกิดขึ้น

4.5 ประสบการณ์ในการรักษาพยาบาล

จากการศึกษาพบว่า สาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านยังคงใช้วิธีการรักษาพยาบาลกับหมอพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ชาวบ้านที่เคยรักษาพยาบาลมาแล้วหายจากโรคที่เป็นอยู่ จึงจดจำวิธีการรักษาที่ตนเคยรักษาหายมาแล้วเมื่อเกิดอาการในลักษณะเดิม จึงเลือกที่จะใช้บริการการรักษาตามประสบการณ์เดิมที่ตนมีอยู่ รวมทั้งแนะนำวิธีการเหล่านี้ให้กับญาติพี่น้องต่อไป ในกรณีนี้จะพบว่าชาวบ้านจะมีความคิด และจดจำในสิ่งที่ตนเองประสบมาแล้วเกิดผลดีกับตัวเองเป็นส่วนใหญ่ เช่น กรณีของผู้ป่วยชายรายหนึ่งโดยสุนัขกัดที่บริเวณขาเป็นรอยขีดตามเขี้ยวของสุนัข เขาจะไปรักษาที่หมอพื้นบ้านที่เป็นหมอเป่าจากการสอบถามพบว่าสาเหตุที่รักษาที่รักษาที่หมอเป่านั้น ในอดีตเคยถูกสุนัขกัดในลักษณะเช่นนี้มาก่อน ตอนแรกไม่ได้ทำการรักษามีผู้แนะนำให้ไปรักษาที่สถานเอนามัย แต่ด้วยความกลัวที่จะต้องฉีดยา จึงไปหาหมอเป่าที่อยู่ในหมู่บ้านให้ทำการรักษาให้ หมอเป่าได้ใช้คาถาและยาสมุนไพรทาบริเวณที่ถูกสุนัขกัด ทำให้อาการปวดและเขี้ยวช้ำค่อย ๆ หายไปด้วย เมื่อโดยสุนัขกัดอีกครั้งเขาจึงเลือกที่จะรักษาที่หมอเป่าดังที่เคยรักษาหายแล้วในอดีต

4.6 การสร้างขวัญและกำลังใจ

จากการที่มีกรรมวิธีการรักษาที่ทั้งพิธีกรรม และวิธีการปฏิบัติตัวของผู้ป่วยที่แตกต่างกันไปจากการรักษาพยาบาลแบบปัจจุบันนั่นเอง ทำให้ผู้ป่วยเกิดมีขวัญและกำลังใจขึ้นมา ทำให้มีความเชื่อมั่นว่าโรคที่ตนเองเป็นอยู่นั้นว่าโรคที่ตนเองเป็นอยู่นั้นจะต้องหาย ซึ่งพิธีกรรมในการเสริมสร้างกำลังใจ เช่นการทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ การผูกข้อมือ การใช้คาถาอาคมในการประกอบการรักษา เหล่านี้ล้วนเป็นกรรมวิธีการสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้ป่วยทั้งสิ้น หรือแม้แต่การคลอตลูก ผู้ที่เป็นมารดายังต้องการขวัญกำลังใจในการเลี้ยงดูลูกของตน โดยการนำหมอดำแยมมาทำพิธีกรรม "สระหัว" เพื่อให้ลูกของตนเลี้ยงง่าย ไม่เกิดโรคภัยไข้เจ็บใด ๆ แม้ว่าการคลอตจะคลอตตามกรรมวิธีของการแพทย์สมัยใหม่ในโรงพยาบาล หรือสถานเอนามัยก็ตาม พิธีกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจทั้งสิ้น

ในกรณีของผู้ป่วยบางรายที่มีปัญหาทางด้านจิตใจ เช่น เกิดความเครียดไม่สามารถที่จะระบายความคับข้องใจให้ผู้อื่นฟังทำให้มีผลต่อสุขภาพของตนเองเกิดความเจ็บป่วยขึ้น หมอพื้นบ้านโดยเฉพาะหมอยาหรือหมอธรรม ซึ่งเป็นคนที่อยู่ในชุมชนเดียวกันกับชาวบ้าน

ทำให้สามารถทราบสภาพพื้นฐานทางด้านจิตใจ และความประพฤตินของผู้ป่วยที่อยู่ในชุมชนเดียวกันได้พอสมควร หมอพื้นบ้านเหล่านี้จะใช้หลักคำสอนต่าง ๆ โดยเฉพาะคำสอนทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งอาศัยประสบการณ์ของตนเองในอดีตมาแก้ไขปัญหให้กับผู้ป่วยได้คลายความวิตกกังวลลงสามารถที่จะมีกำลังใจต่อสู้กับโรคร้ายต่าง ๆ ที่ตนมีอยู่ได้ หมอพื้นบ้านเหล่านี้จึงยังคงมีบทบาทสำคัญในชุมชนต่อไป

4.7 ความสะดวกและประหยัด

หมอพื้นบ้านทั้งหลายส่วนมากจะอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันกับชาวบ้าน ดังนั้นเมื่อเกิดความเจ็บป่วยขึ้นชาวบ้านจะสามารถทำการรักษาได้รวดเร็วกว่าการรักษาพยาบาลที่สถานีนอนามัย หรือโรงพยาบาลซึ่งมีขั้นตอนในการรักษามากกว่า เช่น จะต้องทำบัตรแล้วให้นั่งรอ ตรวจเช็คร่างกายอย่างหยาบ ๆ สอบถามประวัติจึงจะให้ไปพบแพทย์ ซึ่งก็ถามซ้ำกันอีกทำให้เสียเวลา แต่ถ้าไปหาหมอพื้นบ้าน เพียงแค่บุงซาครุก็สามารถรักษากับหมอได้เลย โดยเฉพาะโรคที่เกิดการเจ็บป่วยรุนแรงนั้น ญาติพี่น้องจะเสียเวลาและเกิดความยุ่งยากมากในการหารถเพื่อนำผู้ป่วยไปโรงพยาบาล เนื่องจากหากนำขึ้นรถโดยสารประจำทางแล้วจะไม่สะดวก หากรักษากับหมอพื้นบ้าน สามารถนำหมอมารักษาที่บ้านได้ โดยเฉพาะโรคที่ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นเกิดจากอำนาจเหนือจากธรรมชาติ ซึ่งมีอาการตาขวางอาละวาด เอะอะโวยวาย หรือตื่นตระหนกรายนั้น ญาติบางคนไม่สามารถนำไปรักษายังโรงพยาบาลได้ เนื่องจากควบคุมตัวยาก นอกจากนี้บางคนยังเกิดความอาย กลัวว่าคนอื่นจะหาว่าญาติตัวเองบ้า การรักษากับหมอพื้นบ้านจึงสะดวกกว่า

นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลกับหมอพื้นบ้านส่วนมากจะไม่เก็บค่ารักษาเหมือนกับโรงพยาบาลเพียงแต่เสียค่าบุงซาครุ ไม่เกิน 66 บาท ดอกไม้ ธูปเทียน ค่าปงคายจำนวนหนึ่ง ซึ่งไม่มากนัก ชาวบ้านที่มีฐานะยากจนไม่มีเงินนำรักษา และค่าเดินทางไปยังโรงพยาบาล จึงนิยมที่จะทำการรักษากับหมอพื้นบ้านมากกว่า

4.8 ความสิ้นหวังในการรักษาพยาบาลประเภทอื่น ๆ

ชาวบ้านที่เข้ารับการรักษากับแพทย์แผนปัจจุบัน ไม่ว่าจะป็นสถานีนอนามัย คลินิกการชื้อยามารับประทานอง หรือแม้กระทั่งการเดินทางไปรับการรักษาพยาบาลตามโรง

พยาบาลต่าง ๆ หลายแห่งก็ตาม เมื่อทำการรักษาแล้วไม่หาย ชาวบ้านจะหันมาพึ่งการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน ซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง เพื่อการมีชีวิตรอดอยู่ต่อไป เมื่อมีผู้ป่วยประเภทนี้มาทำการรักษาที่หมอพื้นบ้านเขาจะใช้วิธีการรักษาที่แตกต่างจากการรักษาแผนปัจจุบัน โดยจะใช้ทั้งสมุนไพร และเวทมนต์คาถา เพื่อช่วยให้ผู้ป่วยมีกำลังใจ และสามารถมีชีวิตที่ยืนยาวต่อไปอีกได้ ผู้ป่วยที่สิ้นหวังเหล่านี้ มักเป็นผู้ป่วยโรคมะเร็งต่าง ๆ การเจ็บป่วยเรื้อรังต่าง ๆ โดยเฉพาะโรคมะเร็งนั้น ชาวบ้านจะรับรู้ว่าจะหากใครเป็นโรคนี้อันตรายถึงชีวิตเพียงอย่างเดียว เมื่อนำมารักษาที่หมอพื้นบ้านแล้ว บางคนจะสามารถยืดระยะเวลาของการตายออกไปอีกหลายเดือน หลายปีก็มี แต่ก็มีบางคนมีอาการทรุดหนักมากเสียชีวิตไปก็มี หมอพื้นบ้านจะมีวิธีบอก แก่ญาติมิตรให้คลายความเศร้าโศกลงได้ โดยใช้หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ประกอบหลัก

5. บทบาทของหมอพื้นบ้าน

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า หมอพื้นบ้านส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุ เป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ว่าเป็นคนดี มีคาถาอาคม และสามารถช่วยเหลือชาวบ้านในเรื่องต่าง ๆ ได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจำแนกบทบาทของหมอพื้นบ้านโดยทั่วไป ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกัน แบ่งได้ดังนี้คือ

5.1 บทบาทในการรักษาพยาบาล บทบาทนี้เป็นบทบาทที่เด่นชัดและเป็นหน้าที่โดยตรงของหมอพื้นบ้าน หมอพื้นบ้านทุกรายจะมีบทบาทในการรักษาพยาบาลให้แก่ผู้ป่วยตามโรคและอาการของโรคที่เกิดขึ้น โดยหมอพื้นบ้านแต่ละชนิดก็จะเลือกทำการรักษาโรคที่ตนเองมีความถนัดหากโรคที่ตนเองไม่ถนัดเห็นว่ารักษาแล้วไม่หายก็จะแนะนำให้ไปรักษาโรคกับผู้อื่นต่อไป

5.2 บทบาทในการเป็นที่พึ่งทางใจ บทบาทในการเป็นที่พึ่งทางใจ หมอพื้นบ้านที่มีบทบาทมากที่สุด คือหมอธรรม เนื่องจากความเชื่อในเรื่องของอำนาจเหนือธรรมชาติ ภูมิจีปีศาจต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชนชาวบ้านเกรงว่าถ้าหากตนเองพ้นจากภัยเหล่านี้จะต้องมีของรักษา คอยปกป้องภัยต่าง ๆ ให้แก่ตนเองและครอบครัวซึ่งโดยทั่วไปแล้วหมอธรรมจะทำหน้าที่ในการครอบของรักษาให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งเรียกว่า "ลูกเลี้ยง" เพื่อให้คนในครอบครัวนั้นมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง ทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นว่าตนเองจะต้องปลอดภัยจากสิ่งต่าง ๆ ที่จะมาทำร้าย ทำให้เกิดความเจ็บป่วยหรือเสียชีวิตได้

5.3 บทบาทในการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ป่วย ในกรณีที่ผู้ป่วยหรือชาวบ้านหมดกำลังใจ มีจิตใจที่ขาดขวัญและกำลังใจหมอพื้นบ้านจะมีบทบาทอย่างสำคัญในการฟื้นฟูสภาพจิตใจของชาวบ้าน โดยเฉพาะหมอทำขวัญและหมอเสียบเคราะห์ ซึ่งจะมีพิธีกรรมในการส่งเสริมกำลังใจให้ผู้ป่วยหรือชาวบ้านมีกำลังใจ พิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้เช่น พิธีบายศรีสู่ขวัญ การเสียบเคราะห์ การทำพิธีต่อชะตาอายุ เป็นต้น พิธีกรรมเหล่านี้มักจะกระทำในผู้ป่วยเรื้อรัง ผู้ป่วยที่มีอาการรุนแรง หรือผู้ที่หายจากโรคใหม่ ๆ นอกจากการสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ป่วยแล้วยังสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ที่จะเดินทางไกล ผู้ที่เดินทางมาจากต่างถิ่น ผู้ที่จะไปเสี่ยงอันตรายต่าง ๆ ผู้ที่จะเดินทางไปทำงานในที่ไกล ๆ บ้าน เป็นต้น

5.4 บทบาททางสังคม จากการที่หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือว่าเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ เป็นคนมีศีลธรรมอันดีงาม ทำให้เป็นที่ยอมรับของชาวบ้านในชุมชน ดังนั้นในการแต่งตั้งคณะกรรมการต่าง ๆ ของชุมชนหมอพื้นบ้านมักจะได้รับคัดเลือกให้มีส่วนร่วมในการดูแลความทุกข์สุขของชาวบ้านด้วยเสมอ เช่น เป็นกรรมการหมู่บ้าน เป็นอาสาสมัครสาธารณสุข เป็นต้น ซึ่งบทบาทเหล่านี้ชาวบ้านเป็นผู้มอบหมายให้ปฏิบัตินอกเหนือจากการทำหน้าที่เป็นหมอพื้นบ้าน

5.5 บทบาทในการเป็นผู้นำในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา ดังได้กล่าวมาแล้วว่าหมอพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นผู้มีศีลธรรมอันดีงาม มีการสวดมนต์ไหว้พระและปฏิบัติกิจทางวัตรคล้าย ๆ กับพระสงฆ์ดังนั้น บทสวดมนต์ต่าง ๆ ทางศาสนาจึงสามารถจำได้อย่างแม่นยำรวมทั้งเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับศาสนาชาวบ้านจะยกย่องหรือคัดเลือกให้เป็นมัคทายกเป็นผู้จัดเตรียมพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศาสนา การทำบุญต่าง ๆ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าหมอพื้นบ้านทั้งหลายนั้นแต่ละคนก็จะมีบทบาทที่หลากหลายในคนหนึ่ง ๆ อาจมีบทบาทหลายอย่างทั้งนี้ก็เนื่องจากการประพฤติปฏิบัติตนเป็นที่น่าเชื่อถือของหมอพื้นบ้านแต่ละคนนั่นเอง นอกจากหมอพื้นบ้านบางคนที่ไม่ยอมรับสถานภาพอื่น ๆ เท่านั้นจึงทำให้ไม่มีบทบาทอย่างอื่น ๆ หรือบางคนอายุมากเกินไปไม่สามารถปฏิบัติกิจได้อย่างสะดวกเท่านั้น

6. การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลที่บ้าน

การเปลี่ยนแปลงด้านต่างของชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และ ความเชื่อต่าง ๆ ล้วน มีผลกระทบต่อการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้านทั้งสิ้น บทบาทของหมอพื้นบ้านในการรักษาพยาบาลไม่เหมือนกับในอดีตที่ผ่านมา ถึงแม้ว่าจะมีบทบาทในการรักษาพยาบาล อยู่ก็ตามโดยเฉพาะในเรื่องของจำนวนหมอพื้นบ้านที่ลดจำนวนลง แต่ทั้งนี้เนื่องจากไม่ค่อยจะมีการเรียนสืบทอดต่อ ๆ กันมา แต่ถึงแม้ว่าจำนวนของหมอพื้นบ้านจะลดจำนวนลงกว่าในอดีตก็ตามแต่ความเชื่อและความนิยมในการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้านยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะบทบาทในการรักษาโรคซึ่งมีสาเหตุมาจากอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่นการทำพิธีสู่ขวัญ การทำพิธีเสเดาะเคราะห์ไล่ผี การรักษาโรคแก่ผู้ป่วยเรื้อรัง ผู้ป่วยสิ้นหวังต่าง ๆ เป็นต้น จึงทำให้หมอชาวบ้านที่มีอยู่จำนวนน้อยกว่าเดิมนั้นต้องขยายขอบเขตการรักษาออกไปยังชุมชนอื่น ๆ ใกล้เคียงแทนที่จะทำการรักษาเฉพาะในชุมชนของตนเองเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้หมอพื้นบ้านและชาวบ้านจึงจำเป็นต้องจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและวิธีการรักษาให้สามารถเข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันได้แก่

6.1 การเลือกใช้บริการการรักษากับหมอพื้นบ้านในปัจจุบัน ชาวบ้านบางส่วนได้หันไปรักษาพยาบาลโดยการซื้อยามารับประทานเองและไปรักษาที่โรงพยาบาล โดยเฉพาะโรคที่มีความเชื่อว่าจะเกิดจากธรรมชาติ เช่น ไข้หวัด ปวดศีรษะ เป็นต้น แต่โรคบางอย่างถึงแม้ว่าจะเกิดจากธรรมชาติหมอพื้นบ้านก็ยังมีบทบาทในการรักษาอยู่ เช่น ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ลีดวิหรือแมลงกัดต่อย การเจ็บป่วยเรื้อรังบางอย่างที่การแพทย์สมัยใหม่รักษาไม่หาย ในการรักษาพยาบาลโรคต่าง ๆ ที่ชาวบ้านเชื่อว่าเกิดจากธรรมชาติบางคนจะนิยมรักษาแผนปัจจุบันมากขึ้น

6.2 การเปลี่ยนแปลงเครื่องมือในการรักษา อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการรักษานั้นบางอย่างมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น หมอดำยาเมื่อก่อนจะใช้อุปกรณ์ในการทำคลอดตามที่หาได้ในท้องถิ่น ใช้หอยในการตัดสายสะดือ แต่ปัจจุบันจะใช้เครื่องมือทำคลอดที่ทางราชการนำมาแจกจ่ายให้หมอดำยาที่ได้รับการอบรม มีการใช้กรรไกรตัดสายสะดือเด็กแทน รกที่คลอดออกมานั้นเมื่อก่อนจะฝังใต้บันไดแล้วจุดไฟข้างบน นอกบ้านเนื่องจากส่วนมากจะเป็นบ้านครึ่งไม้ครึ่งตึก 2 ชั้น ไม่มีบันไดอยู่นอกตัวบ้านเหมือนในอดีต

6.3 ยาสมุนไพรที่ใช้ ในอดีตหมอจะเป็นผู้ไปเก็บต้นยาสมุนไพรตามป่าเอง เนื่องจากหาง่ายและไม่ไกลจากชุมชนมากนัก และการเก็บยานั้นก็ต้องทำพิธีขอต้นยาเลือกวันเวลาที่จะเก็บต้นยาบางอย่างเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ แต่ในปัจจุบันเนื่องจากต้นยาต่าง ๆ หายาก ประกอบกับต้นยาบางอย่างอยู่ไกลจากชุมชน หมอชาวบ้านจึงนิยมที่จะซื้อยาสมุนไพรที่ร้านขายยาสมุนไพรเก็บมาขายแล้วนำมาปลูกเสกตัวยาเองที่บ้าน

6.4 อัตราค่าบริการในการรักษา ถึงแม้ว่าอัตราค่าบริการในการรักษาของหมอพื้นบ้านจะไม่ได้กำหนดตายตัว โดยเฉพาะในอดีตนั้นอัตราค่าบริการหรือค่าปงคาย เมื่อทำการรักษาเสร็จแล้วหมอจะไม่สามารถเรียกรอเองได้ถือว่าผิดครู ถึงแม้ในปัจจุบันก็ตามค่าปงคายนี้อาจไม่สามารถเรียกรอจากผู้ป่วยและญาติได้เช่นเดิม หมอพื้นบ้านที่ใช้ยาสมุนไพรเป็นส่วนประกอบในการรักษาโดยเฉพาะหมอนั้น บางอย่างต้องกำหนดราคาขึ้นถ้าหากรักษาด้วยยาตำขนิดนนั้นก็ต้องเสียค่ายาในอัตราที่กำหนดทั้งนี้เนื่องจากว่ายาสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาหมอนั้น หมอขายก็ซื้อมาเช่นกันหากไม่กำหนดราคาไว้จะทำให้ไม่มีเงินไปซื้อยามาช่วยหรือผู้อื่นอีก แต่สำหรับค่ายกครูหรือค่านุชาครูนั้นในอดีตกำหนดไว้เท่าใดในปัจจุบันก็คงราคาเดิมไว้ไม่เปลี่ยนแปลง

6.5 ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ในปัจจุบันเนื่องจากความเจริญในด้านต่าง ๆ มีมากขึ้นความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องของเวทมนต์คาถาหรือคุณไสย์ที่ปล่อยออกมาทำร้ายผู้อื่นนั้นมันน้อยลงเนื่องจากถือว่าเป็นไสย์ดำไม่ค่อยมีการสืบทอดกันมากนัก โรคหรือความเจ็บป่วยที่เกิดจากอำนาจของไสยศาสตร์ ในปัจจุบันจึงมีน้อยลง แต่โรคหรือความเจ็บป่วยตามความเชื่อของชาวบ้านที่เชื่อว่าเกิดจากการกระทำของผีนั้นกลับมีอัตราการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก ชาวบ้านเชื่อว่ามีผีที่ชนิดที่คอยทำร้ายให้คนเกิดความเจ็บป่วยอยู่เท่าใด ความเชื่อนั้นก็ยังคงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลงซึ่งการรักษาก็ต้องใช้หมอพื้นบ้านเท่านั้นอาการป่วยจึงจะหายขาดได้

จะเห็นได้ว่าถึงแม้ว่า หมอพื้นบ้านจะมีวิธีการรักษาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเพื่อสะดวกและปรับปรุงให้เข้ากับสภาพการณ์ในปัจจุบันก็ตามแต่การเปลี่ยนแปลงส่วนรายละเอียดใหญ่ ๆ นั้นจะปฏิบัติเหมือนเดิมโดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผีนั้นชาวบ้านยังมีความเชื่ออย่างฝังลึกยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้ หมอพื้นบ้านจึงคงดำรงอยู่ในสังคมชาวบ้าน ถึงแม้ว่าจะมีระบบการแพทย์สมัยใหม่เข้ามาให้บริการในชุมชนก็ตาม